

NAJMANOWIC JAKUB

(ur. ok. 1584 r., zm. 23 XI 1641 r.)

Wielokrotny zasłużony rektor, profesor obojga praw Jakub Najmanowic (Najman, Naymanowic) urodził się w Krakowie w pochodzącej ze Zgorzelca bogatej rodzinie kupieckiej. Jego ojcem był Jakub, matką Jadwiga (z drugiego małżeństwa Lipowska), starszy brat Krzysztof wykładał medycynę na Uniwersytecie Krakowskim, stryj Jan uzyskał na uniwersytecie bakalaureat. Kapłanem został 13 czerwca 1612 r.

Studia na Uniwersytecie Krakowskim rozpoczął w semestrze zimowym 1596/1597, wnosząc opłatę w wysokości 5 groszy. Wkrótce jednak opuścił Kraków i kontynuował naukę we Włoszech, Francji, zapewne także w Niderlandach. Około 1604 r. uzyskał w Paryżu magisterium sztuk. Po czteroletnim pobycie w Polsce do Włoch zawitał w 1609 r. Studiował wówczas w Padwie (wpisał się tam w poczet członków nacji polskiej) i przez dwa lata w Rzymie, gdzie 21 lutego 1611 r. na Sapienzy obronił doktorat obojga praw.

Wykłady na Wydziale Filozoficznym rozpoczął po powrocie ze studiów zagranicznych i nostryfikacji magisterium z filozofii 13 stycznia 1605 r. Podczas obowiązkowej bezpłatnej docentury (sem. letni 1605 – sem. zimowy 1607/1608) pełnił funkcję seniora szkoły przy kościele NMP w Krakowie (9 grudnia 1605 – styczeń

1608). W 1613 r. po powrocie z Rzymu został prefektem Seminarium Zamkowego i podjął kroki do nostryfikacji dyplomu uzyskanego w Sapienzy, co nastąpiło 4 września 1614 r. W roku kolejnym objął Katedrę *Novorum Iurium*.

Jakub Najmanowicz bez reszty poświęcił swe siły pracy dla dobra uniwersytetu. W 1618 r. walczył o zachowanie kompetencji rektora do zatwierdzania testamentów profesorów, co próbował przejąć biskup krakowski Marcin Szyszkowski.

Portret Jakuba Najmanowica (Muzeum UJ)

Problem spadków po profesorach podjął ponownie już jako rektor w 1632 r., broniąc dotychczasowych uprawnień rektorskich do rozporządzania majątkiem zmarłych w przypadku braku testamentu. Funkcje rektora pełnił szesnaście razy w semestrach 1621–1621/1622, 1623–1624, 1625–1626, 1628, 1631/1632–1632/1633, 1634/1635, 1635, 1641 i 1641/1642. W 1621 r. bronił cenzorskich uprawnień rektora. Podjął trud zreformowania zasad uzyskiwania stopni na Wydziale Teologicznym (m.in. celem niedopuszczenia do katedr jezuitów, 1628). Uporządkował niektóre problemy związane z majątkiem uniwersyteckim (kontrola dzierżaw dóbr, 1628). Próbował także wpływać na funkcjonowanie szkolnictwa parafialnego jako pierwszego ogniwa edukacyjnego.

Głównym zadaniem, jakie sobie postawił Najmanowic, było zachowanie dla uniwersytetu statusu najważniejszego ośrodka dydaktycznego oraz naukowego w Krakowie i w ogóle w Rzeczypospolitej. Przeciwnikiem było Towarzystwo Jezusowe, z którym uniwersytet toczył spory od końca XVI w. Kwestiami spornymi były m.in.: niebezpieczeństwo powiązania uniwersytetu ze szkołami jezuickimi, próby opanowania przez jezuitów Szkół Nowodworskich i otwarcia przez nich seminarium duchownego oraz problem zakładania przez nich szkół publicznych. Już jako rektor Najmanowic doprowadził do powstania Bractwa Różańcowego, będącego konkurencją dla prowadzonej przez jezuitów Sodalicji Mariańskiej (od 8 września 1621 r. członkostwo w niej dla studentów i profesorów Uniwersytetu Krakowskiego było zakazane). Obrona praw uniwersytetu nie była zadaniem łatwym, ponieważ jezuita mieli poparcie Zygmunta III oraz biskupów krakowskich. Z tego powodu Najmanowic usiłował pozyskać zwolenników na dworze królewskim, wśród szlachty na sejmikach proszowskim i opatowskim oraz sejmach walnych. Przeciągająca się rywalizacja z jezuitami obfitowała w porażki. Mimo jego protestów 5 grudnia 1621 r. otworzyli oni kolegium przy kościele św. Piotra. Od 1625 r. na podstawie przywileju królewskiego mogli prowadzić szkoły publiczne. Spowodowało to wszczęcie przez Najmanowica postępowania przed Trybunałem Roty Rzymskiej o pogwałcenie praw uniwersytetu. Zarówno wyroki rozstrzygające sprawy poboczne z lat 1626–1630, jak i główne orzeczenie, utrzymujące prawo jezuitów do prowadzenia w Krakowie szkół publicznych z 15 kwietnia 1630 r., były dla uniwersytetu bardzo niekorzystne. Ostatecznie jednak po śmierci Zygmunta III Najmanowic uzyskał poparcie szlachty na sejmiku proszowskim, a następnie Władysława IV. Na sejmie koronacyjnym w 1633 r. komisja poselsko-senacka uchwaliła konieczność zamknięcia szkoły jezuickiej w Krakowie, co zostało wciągnięte do konstytucji tego sejmu. Zwieńczeniem sukcesu Najmanowica było uzyskanie 15 stycznia 1634 r. konfirmacyjnego *breve* Urbana VIII w sprawie zamknięcia publicznej szkoły jezuickiej w Krakowie oraz zapewnienie w konstytucji sejmowej z 17 marca 1636 r. wyłączności uniwersytetu na zakładanie szkół w Krakowie i przedmieściach. Ofiarą sporu między uniwersytetem i jezuitami był bakałarz Bartłomiej Przepiórka-Ptaszyński, który zginął 13 czerwca 1625 r., biorąc udział w napadzie studentów uniwersytetu na kolegium jezuickie przy ulicy Grodzkiej. Była to kulminacja tumultów studenckich na kanwie tego sporu,

którym Najmanowic usiłował się przeciwstawiać (m.in. edykt *Quandoquidem multo* z 16 maja 1625 r.).

Jedną z metod walki z jezuitami była twórczość propagandowa. Najmanowic występował zarówno pod własnym nazwiskiem, jak i korzystał z pseudonimów (np. Sebastian Koszucki). Niektóre z jego pism antyjezuickich znalazły się w indeksie ksiąg zakazanych: wydane anonimowo *Cathedra albo kazanie na Niedziele pierwszą po Trzech Królach* (1616) czy spalone publicznie przez kata *Responsio ad famosum...* (1622). Bronił także Jana Brożka, który ostro wystąpił przeciw jezuitom w druku *Gratis*. Innymi pismami polemicznymi były: *Prognostyk duchowny na komętę, któregośmy widzieli Grudnia przeszłego roku 1618* (1619), *Zniesienie obrony Collegium S.J. w Krakowie Stanom Koronnym na Seymie Walnym Warszawskim...* (1627, 1628), *Memoriale exorbitancyjej i procesu Akademiej Krakowskiej* (1632), *Examen pretensji prawnej szkół oo. jezuitów* (1632), *Dowód memoryału Akademickiego przeciw Deklaracyey zmyślnego ziemianina. Przez Sebastiana Koszuckiego...* (1632). Wydał ponadto m.in.: *Questio de natura materiae...* (tezy nostryfikacyjne magisterium paryskiego, 1605), *Questio de rescinenda venditione...* (tezy do nostryfikacji rzymskiego doktoratu, 1614) oraz *Questio de immunitate ecclesiae...* (1634).

Jakub Najmanowic utrzymywał się z dobrze uposażonych beneficjów kościelnych. Probostwo w Mucharzu objął przed 30 maja 1608 r., archidiaconat w kolegiacie pilińskiej w 1612 r. W 1616 r. został proboszczem w Koniuszy (wiódł długoletni spór o to beneficjum z Marcinem Gilowskim Bularnym), w 1626 r. kanonikiem katedralnym krakowskim, a w 1628 r. plebanem w Kidowie. Przed 1640 r. został altarystą w kaplicy Szafranców w katedrze wawelskiej. Trzykrotnie udzielał prowizji klerykom na pracę w parafii w Mucharzu. Spadku po ojcu zrzekł się na rzecz brata Krzysztofa. Ten wniósł z kolei pretensje do majątku pozostałego po zmarłym bracie, zapisanego w testamencie na potrzeby Bursy Ubogich i Szkół Nowodworskich.

Zmarł w Krakowie 23 listopada 1641 r. okryty sławą niezłomnego obrońcy uniwersytetu. Na jego cześć powstały liczne utwory funeralne, mowę pogrzebową za tytułowaną *Exanimis umbra in exequiis...* wygłosił Stanisław Temberski. Zasługi Najmanowica zostały sumarycznie zebrane na epitafium w kaplicy Szafranców w katedrze krakowskiej, gdzie został pochowany.

AUJ rkps 49 cz. niepaginowana [s. 7, 10], cz. paginowana s. 3, 4, 7, 15; BJ rkps 220 k. 84v–90; AS 3 s. 201; Barycz Barok s. 21, 26, 27, 61, 213, 221; J. Bąk, *Semper in Altum: z dziejów Szkół Nowodworskich*, Kraków 1976, s. 31–33, 38, 53, 207; Estreicher Bibliografia 23 s. 21–23; L. Hajdukiewicz, *Najmanowic Jakub*, PSB, t. 22, Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977, s. 640–645; *idem*, *Krakowska szkoła zamkowa 1510–1801* [w:] *Studia do dziejów Wawelu*, red. J. Szablowski, A. Bochnak, t. 1, Kraków 1955, s. 271; HNP 6 s. 449; Księgi egzaminów nr 1014, 2089, 2094, 3455; Łętowski Katalog 3 s. 357–364; E. Ozorowski, *Najmanowic Jakub*, SPTK 3 s. 192–194; Pietrzyk Poczet s. 160; J. Potrzeszcz, *Najmanowic, Najmanowicz Jakub*, EK 13 kol. 857–859; Sondel Słownik UJ s. 900–901; W. Urban, *Akademia krakowska w latach 1549–1632* [w:] *Dzieje UJ wg indeksu* s. 487.

Maciej Mikuła